

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE)
v/Håkon Berg Sundet
Postboks 5091 Majorstua
0103 OSLO

Sendt med e-post til nve@nve.no

Oslo, 1. april 2025

Sak nr.: 4339
Ansvarlig advokat: Peder Landfald

Saknr. 202504181 – Uttalelse til varsel om vedtak om innkalling til konsesjonsbehandling for Bergerfoss 1 kraftverk i Jevnaker kommune

Det vises til NVEs brev 7. mars 2025 med varsel om vedtak om innkalling til konsesjonsbehandling for Bergerfoss 1 kraftverk. Kraftverkseier, Einar Michael Borch, har fått frist til 1. april 2025 med å inngi uttalelse til varselet.

Med dette inngis uttalelse forhåndsvarselet på vegne av Borch. Det vises videre til høringsuttalelse 29. desember 2023 som utfyller denne uttalelsen. Etter Borch sitt syn, foreligger det ikke tilstrekkelig rettslig eller faktisk grunnlag for å innkalle Bergerfoss 1 til konsesjonsbehandling. På vegne av Borch begrunnes dette nedenfor.

1. Kort om Bergerfoss 1 kraftverk

Bergerfoss 1 kraftverk ble bygget i 1938 og ligger på østre side av reguleringsdammen ved utløpet av Randsfjorden. Det utnytter et fall på 3,40-6,60 meter, avhengig av regulert vannstand i Randsfjorden. Fallrettighetene ligger til eiendommen gnr. 148 bnr. 1 i Jevnaker kommune. Kraftverket har en installert effekt på 1,5 MW og slukeevne på 35 m³/s. Midlere produksjon er ca. 10 GWh/år.¹

Kraftverket ligger i dagen, med inntak i Randsfjorden og utløp direkte i undervann nedstrøms reguleringsdammen. Plasseringen innebærer at vannet ikke ledes bort fra elven over en lengre strekning, men tilbakeføres til elven rett nedstrøms dammen.

På vestsiden av dammen ligger Bergerfoss 2 kraftverk, som er eid av Viul Kraft AS. Kraftselskapet eier også kraftverkene Kistefoss 1 og 2, Askerudfoss og Viulfoss som ligger lenger ned i Randselva. Den 11. januar 2023 sendte Viul Kraft melding om utbygging av nye Randselva kraftverk. Det er sannsynlig at det planlagte kraftverket vil få konsekvenser for Bergerfoss 1.

2. Kommentarer til NVEs begrunnelse for innkalling til konsesjonsbehandling

Bergerfoss 1 kraftverk er konsesjonsfritt og kan etter vannressursloven § 66 tredje ledd fortsette som før uten konsesjon. I bestemmelsen er det likevel fastsatt at vassdragsmyndigheten «i særlige tilfelle» kan pålegge konsesjonsplikt. Terskelen for å innkalle til konsesjonsbehandling er høy, og i forarbeidene er det uttalt at det «kun vil være aktuelt å kreve konsesjonsbehandling når det foreligger sterke miljømessige hensyn», jf. Ot.prp. nr. 39 (1998-99) s. 370. Hvorvidt vilkåret er oppfylt må vurderes konkret for det enkelte vassdragstiltaket.

¹ Tall hentet fra NVEs publikasjon nr. 6/1990, *Opprusting og utvidelse av vannkraftverk, Erfaringer fra gjennomførte prosjekter. Bergerfoss kraftverk, Oppland*.

I varsel om vedtak synes NVE å begrunne et vedtak om innkalling til konsesjonsplikt i hensynet til bestander av storørret og elvemusling i Randselva, samt vedtatte forvaltningsmål etter vannforskriften. Det uttales blant annet:

«NVE viser til at Nasjonale føringer for regulerte vassdrag (datert 24.01.2014 og videreført 19.03.2019) som sier at miljømål etter vannforskriften kan kvalifisere som 'særlig tilfelle' etter vrl. § 66. Storørreten i Tyrifjorden og i Randselva og elvemuslingen i Randselva har begge nasjonal interesse. NVE mener at disse særlige grunnene for innkalling til konsesjonsbehandling gjør seg gjeldende for hvert enkelt av kraftverkene, herunder Bergerfoss 1, og for kraftverkene samlet sett. NVE vurderer at det er viktig å se påvirkningene og tiltak i Randselva i sammenheng for å bedre forholdene for disse artene.»

Sitatet viser at NVE i hovedsak gjør en samlet vurdering av miljøkonsekvensene i vassdraget for å pålegge konsesjonsplikt for Bergerfoss 1, uten at det er gjort en konkret vurdering av om det foreligger «sterke miljømessige hensyn» i tilknytning til det enkelte kraftverket. Dette er uriktig rettsanvendelse.

I vurderingen av om Bergerfoss 1 skal innkalles til konsesjonsplikt, må de miljømessige hensynene som NVE viser til, gjøre seg gjeldende for Bergerfoss 1 spesifikt. Det er etter Borchs syn ikke tilfelle. Det vises i denne forbindelse til høringsuttalelsen 29. desember 2023, som utførlig redegjør for de miljømessige utfordringene i Randsfjorden og i Randselva.

Til dette kommer at NVE i vedtak 7. mars 2025 har åpnet vilkårsrevisjon for reguleringen av Randsfjorden. Det legges til grunn at de miljømessige virkningene av vassdragsreguleringen vil bli vurdert i den forbindelse, og at det i vilkårsrevisjonen pålegges nye standardvilkår for å forbedre vassdragsreguleringens påvirkning på miljøet.

Etter Borchs syn er det vanskelig å se hvordan en konsesjonsplikt for Bergerfoss 1 skal kunne bidra til miljøforbedrende tiltak ut over det som kan pålegges regulanten gjennom vilkårsrevisjonen, med mindre vassdragsmyndigheten vurderer å pålegge minstevannføring gjennom dammen. NVE har ikke opplyst om det kan være et aktuelt tiltak og det følger uansett av de nasjonale føringene at terskelen for å innkalle konsesjonsfrie kraftverk skal være høy når de aktuelle tiltakene kan medføre krafttap:

«Innkalling av eldre konsesjonsfrie vannkraftutbygginger til konsesjonsbehandling ved bruk av vannressurslovens § 66, kan også gi redusert produksjon. Vannregionene skal vurdere miljøforbedringer i vassdrag med konsesjonsfrie anlegg basert på kost-nytte av eventuelle tiltak. [...]

For å begrense det samlede energitapet bør det utvises forsiktighet med å foreslå innkalling og omgjøring som medfører produksjonstap. Dersom vannregionene likevel mener at slike vassdrag bør prioriteres for vannslipp skal det begrunnes i forvaltningsplanen.»²

Som NVE har påpekt, ble de nasjonale føringene videreført for planperioden 2022-2027. Den 25. juni 2020 sendte NVE og Miljødirektoratet en presisering av de nasjonale føringene for vannkraft til vannregionmyndighetene. Her er det blant annet uttalt:

«Vedrørende bruk av virkemidlene *innkalling av konsesjonsfrie vannkraftutbygginger* (§ 66) og *omgjøring av vilkår* (§ 28), heter det at det bør utvises forsiktighet med å foreslå innkalling og omgjøring som medfører produksjonstap. Dersom vannregionmyndighetene likevel mener at slike vassdrag bør prioriteres for vannslipp skal det begrunnes i forvaltningsplanen. I føringene påpekes det at innkalling og omgjøring kun kan brukes i 'særlige tilfeller', men samtidig fremkommer det at miljømål etter vannforskriften kan kvalifisere som dette.

² Brev 24. januar 2014 fra KLD og OED, *Vannforvaltningsplaner i vassdrag med kraftproduksjon – nasjonale føringer* side 3.

Som Miljødirektoratet og NVE orienterte om i regionale temamøter om vannkraft rundt årsskiftet 2019/2020, er det altså et visst handlingsrom i de nasjonale føringene til å foreslå miljømål som forutsetter vannslipp/magasinrestriksjoner via revisjon/innkalling/omgjøring også for kommende planperiode ut over de som er inkludert i eksisterende vedlegg 2. Dette må fremkomme og begrunnes tydelig i forslag til ny vannforvaltningsplan. Handlingsrommet er imidlertid begrenset, og vi anbefaler at slike forslag prioriteres/rangeres samlet innenfor vannregionene, og forankres i vannregionutvalget eller undergrupper av dette [...].» (Understrekninger og uthevelser som i publikasjonen på Vannportalen.)³

Basert på de nasjonale føringene – slik de er presisert av NVE – kan miljømål neppe brukes som begrunnelse for innkalling til konsesjonsbehandling av Bergerfoss 1. Som det følger av uttalelsen skal det svært mye til å innkalle til konsesjonsbehandling som medfører krafttap, og innkalling til konsesjonsbehandling bør ikke gjøres uten at vannforekomsten er prioritert i vannforvaltningsplanene. Det stilles krav til kost-nytte-vurderinger og tydelige begrunnelser for prioriteringene.

Miljømålene i vannforekomstene oppstrøms og nedstrøms Bergerfoss er nådd, og i den regionale planen for vannforvaltning 2022-2027 er forekomstene verken prioritert for tiltak som kan medføre krafttap eller for andre miljøtiltak enn krafttap. De tiltak som er nødvendig for å forbedre de prioriterte vannforekomstene i Randselva, må nødvendigvis gjennomføres i kraftverkene nedstrøms Bergerfoss og ved fastsettelse av endelig manøvreringsreglement for Randsfjorden, i tillegg til vilkårsrevisjonen. Det er vanskelig å se at vannkraftproduksjonen i Bergerfoss 1 på noe vis påvirker miljøtilstanden i disse vannforekomstene.

Etter Borchs syn kan heller ikke hensynet til storørreten eller elvemuslingen begrunne innkalling til konsesjonsbehandling. Det vises til høringsuttalelsen 29. desember 2023 hvor dette syn er begrunnet. Oppsummert nevnes at tiltak i Bergerfoss 1 ikke vil bidra til å forbedre forholdene for storørret i Randselva, ettersom elvestrekningen Bergerfoss til Kistefoss ikke er et relevant gyte- og oppvekstområde for storørreten i Tyrifjorden, og fordi storørreten i Randsfjorden har sine gyteområder oppstrøms magasinet. Eventuelle tiltak for elvemuslingen er i hovedsak knyttet til biotopforbedrende tiltak for ørret samt forbedringer i manøvreringsreglementet. Sistnevnte tiltak kan pålegges gjennom fastsettelse av nytt manøvreringsreglement og/eller vassdragsrevisjonen.

Med grunnlag i ovenstående, er det etter Borch sitt syn ikke tilstrekkelig rettslig eller faktisk grunnlag for å innkalle Bergerfoss 1 til konsesjonsbehandling.

3. Kommentarer til en eventuell videre behandling av saken

I vedtak 7. mars 2025 åpnet NVE vilkårsrevisjon for vassdragsreguleringskonsesjonen i Randsfjorden. I vedtaket understreker NVE at hensikten med vilkårsrevisjonen i hovedsak er miljøforbedrende tiltak, jf. vedtakets side 2:

«Det er NVEs syn at det ved en vilkårsrevisjon skal legges vekt på miljøforbedrende tiltak. De miljømessige virkningene som er tatt opp i kravene påvirker allmenne interesser som ligger innenfor det som kan ivaretas gjennom konsesjonsvilkårene. Behovet for slike vilkår vurderes best gjennom en revisjonsprosess.»

NVE har videre i sin vurdering lagt vekt på prioriteringen i gjeldende vannforvaltningsplan for 2022-2027, og herunder de vannforekomstene i vedlegg 3 til vannforvaltningsplanen som er prioritert for andre tiltak for vannkraftsektoren enn vanntap. Som nevnt er ikke vannforekomstene oppstrøms og nedstrøms Bergerfoss blant disse. NVE påpeker at en eventuell innkalling til konsesjonsbehandling vil behandles sammen med vilkårsrevisjonen og søknad om nye Randselva kraftverk for å sikre en helhetlig behandling i vassdraget.

Dersom NVE, til tross for manglende rettslig og faktisk grunnlag, likevel skulle vedta å innkalle Bergerfoss 1 til konsesjonsbehandling, er Borch enig i at saken må ses i sammenheng med

³ <https://www.vannportalen.no/regelverk-og-foringer/nasjonale-foringer/nasjonale-foringer-for-regulerte-vassdrag-2014/presisering-av-de-nasjonale-foringene-for-vannkraft/>

vassdragsrevisjonen i Randselva, konsesjonspliktutvalget av de øvrige kraftverkene i Randselva og behandlingen av en eventuell konsesjonssøknad for Randselva kraftverk. Dette er avgjørende for å forhindre unødig ressursbruk og for å sikre at det ikke pålegges mer tyngende vilkår enn nødvendig.

4. Kommentarer til istandsetting av kraftverket

Bergerfoss 1 kraftverk ble for en tid tilbake utsatt for et havari i bærelageret tilhørende kraftverkets generator. Som følge av havariet har kraftverket vært ute av drift. Kraftproduksjonen har likevel blitt opprettholdt ved at vannet har vært benyttet i Bergerfoss 2.

Turbinhavariet har derfor ikke hatt konsekvenser for vassdragsanlegget som sådan, i den forstand at dammen og kraftverksbygningen fortsatt er intakt og uten skader. Det er kun kraftstasjonen (maskineriet) som er i ustand.

NVE har i brev 14. november 2024 uttalt at en gjenoppbygging av kraftverket vil være konsesjonspliktig etter vannressursloven § 8 dersom en slik gjenoppbygging «kan være til nevneverdig skade eller ulempe for noen allmenne eller private interesser i vassdraget». Borch er uenig i NVEs vurdering.

For det første nevnes at skader eller ulemper for «private interesser» ikke er en del av konsesjonspliktutvalget etter § 8. Det følger av lovteksten at det kun skal legges vekt på skader eller ulemper for noen «allmenne interesser i vassdraget eller sjøen». Også i forarbeidene, jf. Ot.prp. nr. 39 (1998-99) s. 327, er det presisert at private interesser ikke skal utløse konsesjonsplikt.

Bestemmelsen i § 8 uansett ikke anvendelig ved istandsettelse av Bergerfoss 1. Det følger av forarbeidene, jf. Ot.prp. nr. 39 (1998-99) side 328, at konsesjonsplikten tar sikte på nye tiltak. Om det kreves konsesjon etter § 8 for eksisterende tiltak og anlegg, «må bedømmes etter reglene i § 66 annet og tredje ledd, [...]».

Som påpekt er vassdragsanlegget som sådan intakt. Istandsettelsen av kraftverket er knyttet til kraftstasjonen, som konkret omfatter ombygging av inntaksluker, omvikling eller kjøp av ny generator og utskift av bærelager, samt generell oppgradering. Som følge av avtalen mellom Bergerfoss 1 og Bergerfoss 2, har det pågått omtrent tilsvarende kraftproduksjon som før havariet. Vassdragsmiljøet i tilknytning til Bergerfoss har dermed ikke tilpasset seg noen ny situasjon som følge av havariet. Etter dette kan tiltaket ikke anses som «nytt», og under enhver omstendighet har ikke istandsettelsen noen nevneverdig skade eller ulempe for noen allmenne interesser i vassdraget, sammenlignet med dagens situasjon.

For øvrig er Borch bevisst sitt ansvar om å holde vassdragsanlegget vedlikeholdt og i forsvarlig stand, jf. vannressursloven § 37. Borch har ingen planer om å legge ned anlegget, men det er ønskelig å avvente en istandsetting av kraftverket inntil det er nærmere konkretisert hvordan nye Randselva kraftverk vil påvirke Bergerfoss 1. Som nevnt i høringsbrev 31. mars 2023 til melding om Randselva kraftverk, har Borch ønsket å komme i dialog med Viul Kraft AS for å få avklart hvilke konsekvenser kraftverket vil få for Bergerfoss 1 og hvordan istandsettelsen eventuelt kan tilpasses de nye kraftverksplanene. Viul Kraft har så langt ikke vært villig til å drøfte dette.

Vennlig hilsen

Dæhlin Sand Advokatfirma AS

Mari Kjellevold Brygfeld
Advokat